

Yazar: Nazlı Özkan

Alevi Televizyon Kanalları: Medya ve Alevilik

Yayın Tarihi: 2 Temmuz 2025

Özet

Alevi toplumu tarafından kurulan ve onlar için yayın yapan Alevi televizyon kanalları, Alevi kültürünün, inancının ve siyasetinin kamusal olarak ifade edilmesinde merkezi bir rol oynamıştır. 2000’li yılların başında ortaya çıkan bu kanallar, yeni yeni ortaya çıkan kültürel çoğulculukla neoliberal piyasa reformlarını birleştiren bir siyasal bir ortam içinde gelişmiştir. Bu madde, Alevi televizyonlarının ortaya çıkışının tarihsel arka planını, ideolojik çeşitliliğini ve sosyopolitik etkilerini incelemektedir. Devlet güdümlü “disiplinli liberalleşme” ve neoliberal deregülasyonun Alevi medyasını nasıl mümkün kıldığını; Cem TV, Yol TV ve TV 10 gibi kanalların Aleviliğe dair farklı vizyonları nasıl şekillendirdiğini ve Alevi kültürünün televizyonda nesneleştirilmesinin kimlik ve görünürlüğü nasıl dönüştürdüğünü ele almaktadır. Etnografik bulgular, Alevi izleyicilerin güçlenme ve asimilasyon arasındaki gerilimlerle nasıl başa çıktıklarını ortaya koymaktadır.

Disiplinli Liberalleşme ve Neoliberal Açılım

1980 darbesinin ardından, Aleviler devlet tarafından tanımlanan bir kültürel çoğulculuk içerisinde yeniden konumlandırılmaya başlandı. Kabir Tambar’ın “disiplinli liberalleşme” adını verdiği bu süreçte Aleviler kamuoyunda görünürlük kazandılar, ancak bu yalnızca Türk-İslam mirasını onayladıkları ve baskın ulusal anlatılara karşı gelmedikleri sürece mümkündü. Aynı anda, 1990’larda gerçekleşen neoliberal reformlar devletin yayıncılık tekeline son verdi. Avrupa merkezli özel kanallar çoğaldı ve bu da Aleviler gibi marjinde kalan grupların yeni medya alanlarına erişmesini sağladı. Bu ortam ve yükselen Alevi aktivizmi (örneğin 1990 Alevilik Bildirgesi) topluluk tarafından yürütülen televizyon yayıncılığının temelini attı.

Alevi TV Kanallarının Ortaya Çıkışı

2004 yılında Avrupa Alevi Birlikleri Konfederasyonu’nun (AABK) girişimiyle gerçekleştirilen Kanaltürk’ün “Muharrem Sohbetleri” programı bu anlamda bir dönüm noktasını oluşturur. Bu programda dedeler, entelektüeller ve aktivistler Muharrem ayında on iki gün boyunca Alevi inancını ve Alevilerin karşılaştıkları önyargıları tartıştı.

Programın başarısı, Alevi gruplarını kendi televizyon kanallarını kurma konusunda cesaretlendirdi. Cem Vakfı tarafından 2005'te kurulan Cem TV, Türksat üzerinden yayın yapan Türkiye merkezli ilk Alevi TV kanalı oldu. Müzik, haber, dini programlar ve haftalık cem törenleri Cem TV'nin temel yayın akışını oluşturdu.

Eş zamanlı kurulan, Almanya merkezli Su TV daha sol görüşlü ve muhalif bir duruş sergiledi. İç anlaşmazlıklar sonucu kanal ikiye bölünerek, 2006'da Yol TV ve 2007'de Dem TV olarak yoluna devam etti. AABK destekli Yol TV, çoğulculuk, sol-sosyalist siyaset ve hafıza siyaseti vurgusuyla farklı Alevi toplulukları arasında popülerlik kazandı. Dem TV, Kürt Alevilerin sorunlarına odaklandı ve daha sonra Zazaca gibi Alevilerin içindeki dil çeşitliliğini de kapsayan yayınlar yapan, Kürt ve sosyalist mücadelelerle uyumlu TV 10'a dönüştü. 2010'lara gelindiğinde, Alevi medya ortamı ideolojik olarak çeşitli ve diaspora ağlarıyla desteklenen bir hâl almıştı.

Ayrışan İdeolojiler

Cem TV devlet söylemleriyle daha uyumlu bir çizgideydi. Aleviliği Türk-İslam kültürünün bir parçası olarak sundu ve etnik-teolojik çeşitliliği göz ardı ederek folklorik ve milliyetçi bir imajı güçlendirdi. Ana akımda tanınmak isteyen Aleviler arasında popülerdi, ancak eleştirmenler Kürt Alevileri dışladığını ve devlet çizgisine boyun eğdiğini ileri sürdüler.

Yol TV ise insan hakları ve etnik çeşitliliği vurgulayarak Aleviliği daha çoğulcu ve sol bir bakış açısıyla sundu. Aleviliği depolitize etme girişimlerine karşı eleştirel bir ses oldu. 2016'da OHAL döneminde yayın lisansı iptal edildi; bu durum muhalif medyanın hoşgörü sınırlarını ortaya koydu.

TV 10 da marjinalleştirilmiş Alevi seslerini öne çıkardı ve azınlık dillerinde yayın yapmasıyla dikkat çekti. Yol TV gibi, o da 2016'da kapatıldı. Buna karşın Cem TV'nin yayın hayatına kesintisiz devam etmesi, resmi siyasete ideolojik yakınlığının bir sonucudur. Yol TV ve TV 10 bu anlamda eleştirel siyaset yaptıkları için susturulmuşlardır.

Nesneleştirme ve Medyada Temsil

Televizyonda Aleviliğin temsil edilmesi, ritüel ve inançların kodlanmasını ve sadeleştirilmesini gerektirdi. Bu süreç görünürlük sağlarken aynı zamanda asimilasyon riskini de beraberinde getirdi. Medya uyumlu bir inanç aktarımına geçiş, dini kimliği yeniden yapılandırdı. Kavramlardaki değişim bu dönüşümü yansıtır. "Cem" terimi medya aracılığıyla da standartlaştı ve daha önce ritüeli tanımlamak için kullanılan "muhabbet" gibi kelimelerin yerini aldı.

İzleyici Tepkileri: Güçlenme ve Asimilasyon Arasında

Etnografik veriler, birçok Alevinin Alevi televizyonunu güçlendirici olarak deneyimlediğini gösteriyor. Yaşlı kuşaklar geçmişte kimliklerini gizlemek zorunda kaldıklarını hatırlıyor. Bu kuşaklar, cemevlerinin ve Alevi medyasının yükselişiyle kendilerini daha güvende ve görünür hissettiklerini belirtiyor. Medya onlar için önyargıları ve yanlış bilgileri düzeltmek için bir araç olarak ortaya çıkıyor.

Öte yandan bazı Aleviler televizyon Aleviliğinin geleneksel uygulamaları sulandırıldığını ya da çarpıttığını da düşünüyor. Televizyondaki Alevi temsilini sahici bulmayan bu grup, medya yoluyla Aleviliğin kurumsallaştırılmasını inancın ruhuna aykırı buluyor.

Buna bir örnek, bir baba ile oğlu arasındaki konuşmada görülüyor: Oğlu, iş yerinde Alevi kimliğini nasıl açıklayacağını bilemediğini söylediğinde babası ona “Cem TV’deki Aleviler gibiyiz” diye açıklama yapmasını öneriyor. Oğlu kanaldaki temsile katılmadığı için bu öneriyi reddediyor. Baba da bu temsile katılmıyor ancak bu anlamda televizyonun pragmatik bir referans sunduğunu düşünüyor. Bu örnek, medya görünürlüğünün her zaman temsilde doğrulukla değil, bazen kullanışlılıkla ilgili olduğunu gösteriyor.

İzleyiciler kanalların ideolojik çizgisiyle her zaman örtüşmese de, bu mecraların meşruiyet ve görünürlük sağlamasını değerli buldular. Bir akademisyenin benzetmesiyle, Mısırlı kadınların TV dizilerindeki sahnelerle seçici şekilde ilişki kurmaları gibi, Alevi izleyiciler de televizyon Aleviliğiyle seçici biçimde bağ kurdular- özellikle de ayrımcılık ve sessizlikle dolu tarihlerine hitap eden anlatılarla.

Sonuç: Görünürlük ve Hoşnutsuzluk

Alevi televizyon ağları, topluluğun kamusal varlığını dönüştürdü; kimliğini ifade etme ve marjinalleşmeye karşı durma olanağı sundu. Devletin liberalleşme politikaları ve piyasa reformlarıyla mümkün hâle gelen bu kanallar, görünürlük ile kontrol arasındaki gerilimli alanda yol aldılar. İdeolojik çeşitlilikleri, Alevilik içinde tanınma, çoğulculuk ve asimilasyon üzerine süregelen tartışmaları yansıttı.

Medya görünürlüğü birçok Aleviyi güçlendirse de, belli riskler taşıyordu. 2016 sonrası Yol TV ve TV 10’un kapatılması, muhalif medyanın kırılganlığını gözler önüne serdi. Cem TV’nin ayakta kalması ise, resmi söylemlerle uyumun kurumsal süreklilik sağlama gücünü gösterse de, bunun ancak eleştirellikten vazgeçme bedeli ile mümkün olduğunu gösterdi.

Sonuç olarak, Alevi televizyonunun mirası çift yönlüdür: hem güçlendirici bir araç hem de temsiliyetin tartışmalı bir alanı olmuştur. Bu deneyim, marjinal grupların kamusal

görünürlük uğruna kendi imajlarını ne ölçüde kendileri belirleyebileceğini ya da her zaman baskın normlarla uzlaşmak zorunda olup olmadıklarını sorgulamamıza neden olur. Alevi televizyonunun hikâyesi, medya temsillerinin hiçbir zaman nötr bir zemin olmadığını; her zaman tanınma, özgünlük ve hayatta kalma uğruna verilen bir mücadele olduğunu ortaya koyar.

Kaynakça & İleri Okumalar

Gültekin, Ahmet Kerim. 2019. *Kurdish Alevism: Creating New Ways of Practicing the Religion*. Working Paper Series of the HCAS “Multiple Secularities – Beyond the West, Beyond Modernities” 18. Leipzig: Leipzig University.

Jameson, Fredric. 2003. “The End of Temporality.” *Critical Inquiry* 29 (4): 695-718.

Özkan, Nazlı. 2022. “Mediatized Reproduction of Alevism: Alevi Television Networks and their Audiences.” In *The Alevi in Modern Turkey and the Diaspora: Recognition, Mobilisation and Transformation*, edited by Hege Irene Markussen and Derya Özkul, 272-89. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Özkan, Nazlı. 2020. “Representing Religious Discrimination at the Margins: Temporalities and ‘Appropriate’ Identities of the State in Turkey.” *PoLAR: Political and Legal Anthropology Review* 42 (2): 317-331.

Tambar, Kabir. 2014. *The Reckoning of Pluralism: Political Belonging and the Demands of History in Turkey*. Stanford: Stanford University Press.